

1. Enkele opmerkelijke ‘dwarse’ verbanden

2. Twee verschillende betekenissen van ‘vrij’ en ‘wil’

A-betekenis : vermogen om onverschillig wat te kiezen uit (vele) alternatieve mogelijkheden /
“indifferente/onverschillige keuzevrijheid”

vrij = niet gedetermineerd (ook niet door het goede of de rede)

<vrije wil (A): een theologisch voorbeeld als dwarsverband: Duns Scotus, Ockham>

B-betekenis : willen als iets willen / gerichtheid op ‘een’ iets waarnaartoe de wil getrokken wordt
“vrijheid van handelen” : vermogen te handelen overeenkomstig een primair verlangen

“vrijheid van willen”: vermogen je uitvoerende wil (1e orde) in overeenstemming te
brengen met de wat je écht wilt (2e orde wil / meta-wil / waarde)

vrij = geen dwang / geen belemmering wat betreft het volgen van de eigen wil

3. Vrije wil (B): noodzaak/binding en grond

Willen kent een innerlijke noodzaak / zonder een dergelijke gebondenheid geen autonomie en keuzevrijheid

- gebondenheid van de wil aan het als goed ingeziene (Thomas van Aquino)
- there is something about which you *cannot help* caring (Frankfurt)

Grond voor de wilsrichting?

- Thomas van Aquino: transcendente referentie $\approx$ God
- Harry Frankfurt: decisive identification
- Susan Wolf en Iris Murdoch: transcendente referentie: het Ware en het Goede

4. Een relationele zienswijze op natuur, wil en God (A.N. Whitehead)

- Gebeurtenisfilosofie : B-model, maar dan voor alle werkelijkheid
- Gods werkzaamheid oppositioneel aan wereldlijke werkzaamheid
- Gods ‘doen’ als mogelijksvoorwaarde voor subject zijn en vrijheid van willen
- aansluiting bij reflectie op natuur zoals geürgeerd door moderne natuurwetenschap
- mens niet langer een anomalie

5. Afsluiting